

עיון

אדם וחוה בגינתי

הפסל פנחס עשת אולי גם היה מסכים אתי ביחס לצרכים הפאגניים של האדם שיכול להיות שמהם נובע הצורך לפסל, לתת צורה לחומר, להמיר את הצרכים הקמאיים לאמנות, כלומר: ליצור תרבות. עם יציאתו לאור של האלבום "פנחס עשת — דיוקן", במלאות 15 שנה למותו

רות אלמוג

לעקוב

09 באוגוסט 2021

האלבום היפה והמעוצב להפליא "פנחס עשת — דיוקן" (מוזיאון ינקו דאדא, עין הוד, 223 עמודים) רואה אור במלאות 15 שנים למותו של האמן וילווה תערוכה מעבודותיו במוזיאון ינקו דאדא שתיפתח בעין הוד בספטמבר וכותרתה "רצינות וקלות דעת". מן הראוי לומר מיד כי הכרתי את האמן ובמובן מסוים אף הייתי תלמידה שלו, שכן להיות בחברתו פירושו היה ללמוד דבר-מה על אמנות. כשעבר "הארץ" לבניין ברחוב שוקן ביקרתי לא אחת בסטודיו שלו בקריית המלאכה, וביקור כזה אף הוא היה שיעור באמנות. עשת היה איש מיוחד, אמן חוקר, אמן מחפש. בדמותו, זו שחיך אירוני דק היה רשום עליה תדיר, קשורים כל כך הרבה זיכרונות וחוויות שמתנפלים עלי ומבקשים להיות נכתבים, והעושר גדול.

פנחס עשת היה פסל חשוב, פורה, מקורי, רבגוני לעילא ורשם ממדרגה ראשונה. הוא היה מורה נהדר ואיש שיחה מרתק. באחת מפגישותינו בביתו ביקש מאישי אהרן לתרגם יחד אתו שיר של צ'זארה פאבזה. התרגום עלה יפה, ואולי אף שלחו אותו לפרסום באחד ממוספי העיתונים. לצערי, אבד לי. הוא גם רצה לעשות אתי סרט ניסיוני וישבתי לכתוב תסריט משוגע. לא יצא מזה ולא כלום ואת התסריט המשוגע זרקתי לפח. דברים פעוטים אלה מצביעים על טווח העניין שהיה לו. איש תרבות במלוא מובן המלה.

היום, למשל, תשעה באב תשפ"א, הייתי בוחרת לחלוק אתו את מחשבתי על היום הזה, על הדברים הטובים שתרגם חורבן בית

המקדש לעם ישראל ואת הבחילה שמעוררים בי סגידה לאבנים קדושות והצורך הפגאני בעליל לעלות להר הבית. דווקא כפסל היה פנחס עשת מבין טוב מאחרים מה אני חותרת לומר, ואולי גם היה מסכים אתי ביחס להיבט של הצרכים הפאגניים של האדם שיכול להיות שמהם נובע הצורך לפסל, לתת צורה לחומר, להמיר את הצרכים הקמאיים לאמנות, כלומר: ליצור תרבות.

פנחס עשת, אדם וחווה בגני צילום: מאיה גל עשת

את האלבום ערכה ד"ר אירית מילר, שגם כתבה את הפרק המרכזי שלו "בין מסורת וחדשנות – יצירה של איזונים". ואילו את פתח הדבר כתבה רעיה זומר־טל, המנהלת והאוצרת של מוזיאון ינקו דאדא בעין הוד.

על כריכת האלבום מלפנים ומאחור דימויים של דיוקנאות פורצלן. בשער נראה דיוקן אשה ובגב דיוקן של גבר. שני הדיוקנאות מופשטים מתווי זיהוי כמו עיניים או אוזניים, אבל הם משדרים את מגדרם ומיניותם בעוצמה רבה. דמות האשה בחרסינה הלבנה שבחזית משדרת רכות, פגיעות ויופי; דמות הגבר בחרסינה שעל גב הספר משדרת כוח, עיקשות והתרסה. בעמוד הפותח של הספר מובא תצלום נהדר של פנחס עשת משנת 1999 שצילם אברהם אילת, והוא מציג אותו אולי באמצע שיחה או דיבור כשיד ימינו נראית מגבה ומקופלת, כמו ביקש לומר דבר־מה ולהדגים את הרעיון בעזרת היד המורמת ומאותתת.

הדיוקן של עשת המובא בסוף החלק העברי של האלבום (עמ' 160) הוא מ-1998, רישום פחם של אשת האמן מיה גל עשת, וכאן אינו מהורהר אלא מלא חיות וידו מורמת כשהיא מוצגת מפנימה ולא מגבה, היד חזקה, אוצרת כוח רב, והאמן כל כולו מדבר בעליל, אולי מתווכח. מעל לדיוקן רשמה הציירת את המלה Victoire (ניצחון). כלומר: הדיוקן של עשת בראש הספר פותח בשאלה, הרהור, אולי ספק, ומבטא פגיעות, והדיוקן שבסופו מבטא צעקה, נחרצות, התרסה וניצחון. נראה לי שאלה הגבולות הטבעיים שביניהם נע האמן והאיש כל ימי יצירתו.

פנחס עשת (1935-2006) היה כאמור אמן מחפש, חוקר ובודק, שעבד בחומרים שונים, פח ברזל, פליוז, ארד מצופה ניקל, פלדה, אלומיניום, נייר, פוליאסטר ועץ, ואני נוטה לראות בו אמן טוטאלי אף על פי שהיה גם משיט (סקיפר) מיומן וגם מגדל יוני דואר.

האובייקט הכדורי מבטא את הפגיעות שלנו, את המקום שבו אפשר וקל לפגוע, לנעוץ פגיון, להכות באגרופ, ואילו המסגרת הגבוהה הקעורה היא מערך ההגנה שלנו על עצמנו, על המקום הפגיע

הטוטאליות הזאת לבשה בשבילי צורה מוחשית כאשר טילפן אלי יום או יומיים לפני מותו להתייעץ בעניין שם שביקש לתת לזוג פסלים, גבר ואשה, ושאל מה לדעתי מתאים יותר, אדם וחווה או אפשרות אחרת שאיני זוכרת, נניח לואיז ואבלר או טריסטן ואיזולד. אני זוכרת שלמשמע השאלה, וביודעי באיזה מצב הוא שרוי, הייתי כאיש נדהם וכמעט משותקת, חושבת על האיש החולה, עד כמה זה היה משמעותי בעיניו ועל סף מותו הוא עדיין מתחבט בשאלות על אמנותו.

אולי בשל כך מכל היצירות המובאות בספר אני אוהבת את הזוג "אדם וחווה בגינתי" הנטוע בגינת ביתה של אלמנתו מיה עשת גל. הגבר צבוע בכחול, עשוי עיסת נייר מצופה בפיברגלס, האשה במעין חום, עשויה גבס מצופה פיברגלס צבוע (1983-2005). זוג מקסים, מדבר, נושם, מלא חיים כאחד העצים או השיחים הנטועים בגינה. פתחו נא את הספר בעמוד 140. לא תוכלו שלא להתרגש.

כשהכרתי את עשת בשנות השישים המוקדמות הוא עבד בעיקר בפח ברזל. הפסלים היו גדולים, ארוטיים, מרשימים ורבי עוצמה, והיה בהם הדימוי שמלווה כמעט את כל יצירתו משנות השישים — עצם כדורי, או אליפטי, מוצב במרכז המוגן משני צדדיו על ידי תבניות מעין כנפיים קעורות, כמו בפסל משנת 1963 בשם "פגישה" מאוסף מוזיאון חיפה לאמנות (עמ' 26). הדימוי הזה חוזר בווריאציות שונות בפסלים מחומרים שונים, בעיקר פח ברזל, והולך ומתמעט ככל שהאמן הולך ומתבגר וכבר אינו זקוק להגנת כנפי מלאך.

כשראיתי את הפסל הראשון שלו עם הדימוי החזק הזה שאלתי לפירושו. אני זוכרת את תשובתו במדויק, רק את המהות שתיאר בה, וזו היא: האובייקט הכדורי מבטא את הפגיעות שלנו, את המקום שבו אפשר וקל לפגוע, לנעוץ פגיון, להכות באגרופ, ואילו המסגרת הגבוהה הקעורה היא מערך ההגנה שלנו על עצמנו, על המקום הפגיע. והוא הוסיף עוד משהו על בטן וכלוב צלעות. ומאז ואילך תמיד חיפשתי את שתי הפורמולות הללו של ההוויה בפסלים שלו. אבל הוא התבגר ועבר שינויים ואולי התחזק, ולא נזקק עוד להגנה; ויצר פסלים בחומרים חדשים, דמויות עצמאיות שואפות כלפי מעלה או דיוקנאות פורצלן מופשטים ועדינים.

הוא נולד ברומניה ב-1935. בעת מלחמת העולם השנייה עברה המשפחה מדירת מסתור אחת לאחרת וכך ניצלה. המשפחה עלתה לישראל ב-1950 ולאחר שהייה ב"שער העלייה" עברה לתל אביב, בה פתח האב בית חרושת לנעליים בקריית המלאכה. שם הקים פנחס את הסטודיו שלו. הוא למד בבית הספר התיכון בקיבוץ עין חרוד. בעת שירותו הצבאי בנח"ל שדות ים למד אצל הפסל רודי להמן בעין הוד. אירית מילר, הכותבת על עשת בספר, מדגישה את השפעתו של רודי להמן כמורה על עשת ועל תלמידיו בכלל (תומרקין).

תערוכת היחיד הראשונה שלו נערכה בגלריה כ"ץ בתל אביב ב-1959 ובה הציג 18 פסלים, עץ, גבס וברונזה. עשת יצא למילנו ללמוד באקדמיה "ברירה" אצל מרינו מריני. אחרי ארבע שנים במילנו חזר לישראל והשתלב בחיי האמנות כאן, הציג בתערוכות והיה חבר בקבוצות שונות, כמו "אופקים חדשים", "עשר פלוס" ועוד. מנהל מוזיאון תל אביב בזמנו ד"ר חיים גמזו העריך את יצירתו מאוד. עשת ייצג את ישראל בבינאלה של סאו פאולו ב-1975. בין השאר גם לימד ב"בצלאל", במדרשה לאמנות ברמת השרון ובאוניברסיטת רונסבורן בלונדון. ב-1980 קיבל תואר פרופסור מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

אחרי זה באה תקופת פסלי הפורצלן, שעליהם אמר שהוא רוצה להיות משורר, להיות פיוטי, להיות אנושי. ובאמת פסלי הפורצלן הם רכים ושרים. אנשים שניחנו בשמיעה טובה ישמעו את שירתם.

פנחס עשת היה אמן פורה מאוד, שאמנם זכה בפרס דיזנגוף לפיסול אבל לא זכה להערכה ולהוקרה שהיה ראוי לה. האלבום מנכיח את חשיבותו ויפי יצירתו, ועכשיו גם תבוא התערוכה בעין הוד ותעיר אותו לחיים ולכבוד שהוא ראוי לו. כמו כן הגיע הזמן להשיב את הפסל הצהוב שלו למקומו המקורי בפתח שדרות בן ציון. שם הוא ישוחח על פיסול ואמנות עם פסלו של יעקב דורצ'ין הניצב ממול.

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ ספרים

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר |
רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ